

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школски Лист“ излази једанпут у месецу. Предплата је за целу годину 1 ф. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор.

Бр. 4.

У Сомбору, 15. Априла 1888.

Год. XX.

ПОД КАКВИМ БИ УПРАВИТЕЉЕМ МОГЛА ШКОЛА НАЈБОЉЕ НАПРЕДОВАТИ?

(За награду.)

„Учитељев посао треба да надзиравају и управљају људи његове струке, који ће то чинити човечно и зналачки.“

Др. ФР. ДИТЕС.

I.

Остављено питање ово од врло велике је важности. Оно је данас управо животно питање школства нашег. Срећним решењем његовим учинио би се у школству нашем огроман напредак. Школа би се уздигла до правог угледа свога. Настава би школска опредељенијег полета добила. Све би — у опште — напредније и успешније било! — Покушаћемо дакле да о том питању изнесемо мисли своје, не би ли с надлежне стране измамили јаче интересовање за коначно и што брже решење његово.

* * *

Бацићемо пре свега критичан поглед на данашње стање у томе питању. То ће нам много и много шта расветлити, да прецизнији после одговор добијемо.

Када се стварала „Уредба школска“ од 1872. год. много се тада што-шта превидело. Многа законита наређења остала су скоро више загонетна. По њима беше остављено широко поље, да се по ђуди чијој било поступи. А међу тим многим законским наређењима једно је и избор односно квалификација управитеља школског. — Узмимо само „Ур. шк.“ од 1872. год. у руке. Нађимо 128. §. Шта видимо? . . . „Општина бира м. школског управитеља“. . . . Тиме је речено све. Речено је ко бира, — а и кога бира. Само, прво је опредељено а друго — остало је загонетно. Кога дакле да бира општина за управитеља, то није речено. То јој остаје на вољу. Може да бира струч-

њака; може полутана, а може и сваког другог члана из општине па и онога, који *ништа* не зна. Пближе дакле није ништа опредељено. А шта је томе узрок? Биће по свој прилици овај. С погледом на материјално стање нашег народа није се хтела узаконити квалификација управитеља школског. Али се на сваки начин предпостављало, да ће се за ту велеважну посту за управитеља школског истицати ван стручњака *само најугледнији* чланови општине — и да ће се само такови и бирати. Међу тим то беше само претпоставка, али у пракси са свим се обратно показало. Па на послетку — рецимо да се претпоставка и остварила, да се бирају — да кажемо — најугледнији чланови општине, је ли тиме одговорено оној сврхи за коју се управитељ бира? Очеvidно да је од тога далеко. А дочим се у пракси још највећа противност у томе показала — дошло се до апсурдности. Па шта видимо дакле? Завиримо само по прквеним општинама нашим. Потражимо школске управитеље. Запитајмо их о школи и настави њеној. Одмеримо оштро свакога споља и изнутра . . . Да жалосне ли слике. Да се заплачемо! Пред собом гледамо многе незналице. Гледамо људе, који ни појма немају о школи и настави њеној. Пред собом гледамо људе, који често немају ни оно основног знања у довољној мери, што се данас захтева од једног ученика основне школе. Па још и боље помози по варошким општинама нашим! Ту се нађе људи умно образованих, који добром вољом и разумом својим иду за тим, да бар сугласност одржавају са учитељским особљем и који у много прилика заслужују поштовање од стране учитељства. Али по селима! Ту је жалост неописана! Према законском опредељењу — сваки се јамги да буде управитељ школски. Ни један не испитује себе, да ли је дорастао тој узвишеној пости. Сваки се способан осаћа. И онај, који нешто зна — надрикњига; и онај који ништа не зна празноглавић, — сви би управитељи били. Отуд их има свакојаких. Из трговачког, као из свију руфета занатлијског сталеза, а има их много и из ратарског сталеза. Па што је још најгоре и што највећма углед школин обара то је што се често за управитеље школске истакну и они, који ни својом кућом нису кадри управљати — пропалице моралне и — материјалне. Одиста је жалосно видети, таког једног управитеља, кад дође у школу, да надгледа рад учитељев; или кад дође да испиту школском председава. То је таква јадна слика у животу школарства нашег, да јој разуман човек јадније у свету

наћи не може. То је управо иронија за школство наше. Такови управитељи очевидно убијају углед школства нашег. Такови управитељи понизиће нам школе наше до ничега. Због таквих управитеља настава школска ће нам још за дуго рамљати. Јер учитељ, који пред собом види таково створење једно, а није баш својски прионо за својим радом — знаће таком управитељу на најлакши начин очи замазати. Пред таким управитељем може учитељ радити како хоће. Пред таким управитељем могу и деца говорити шта хоће. Пред таким управитељем може на послетку учитељ сву наставу тумбе окренути, једино привићи децу на неколико измајсторисаних питања, па да га у највећем степену задовољи. Очевидно да човек, који сам ништа незна и ништа не разуме, који не познаје предмете школске, а о току наставе, који ни појма нема, — мора се и са шлендријанством задовољити. Па и иначе, шта може таква једна личност, која ништа незна, да учини за напредак школе и наставе? Не може баш ништа! Нека се *осећа* ма колико као *пријатељ* школе поред немарног учитеља школа ће баш за то да пропада. Или је зар довољно, ако је таква личност намирисала „Дисциплинарна правила“ па да се одма стручњаком назове? Или је можда доста, да се школа и настава унапреди, ако таква личност врши полицајски надзор над учитељем?! Ако је то све, што управитељ школски треба да зна и да врши, онда неможемо имати ни приговора против дотичног законског наређења. Са свим је дакле оправдано, што је остало неопредељено поље, кога треба за управитеља бирати. Али да богме, таково сваћање позива управитељевог неможемо иначе одобрити. То је апсурдно сваћање. Ако се у томе само састоји позив управитељев, да врши полицајни надзор над учитељем, онда је опет један знак жалосног стања школства нашег. У томе случају велимо, наше би школство много срећније било, кад би нас милостиви Бог од таквих управитеља саклонио; настава би много напреднија била; нами пак неби се с правом могло онда довикнути: „Пронаст твоја од тебе Израилу!“ . . .

Зато, будимо једаред на чисто. Не обмањујмо себе, да нам школство не пропадне дубоко. Познајмо позив управитељев и онда отворено признајмо: које за управитеља и под каквим би управитељем могла школа најбоље напредовати! Али — о томе ћемо проговорити у идућем чланку.

(Наставиће се.)

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ И ЊИХОВ МЕТОД.

II.

Наука о човеку посматра човека са душевне му стране, јер ми познавање човечијег тела урачунавамо у природопис. Душевно стање некога човека најбоље се огледа у његовом мишљењу, чувствувању и вољи.

Мишљење, тај највећи атрибут души, налази најсавршенијег израза у говору. Ако желимо подићи човека на степен чистог и логичног мишљења, онда га морамо увести у знање и познавање свога матерњег језика. Па где да се добије прво елементарно знање у језику ако не у нар. школи. Истина, да би се то знање требало да да још у родитељској кући али камо таквих родитеља, који би како ваља чинити могли и хтели. Школа мора и треба све детиње васпитање да продужује и усавршава. Настава у језику мора у нар. школи имати достојно место.

Језикословна настава у доброј и напредној школи треба да се руководи у два правца. Већ код почетника предузима се ова настава под именом настава у мишљењу и говору. Код ове наставе ученик присваја себи правилно изговарање речи и реченица, читање и писање; и најпосле улази се у обим граматике; само се ова последња не сме као засебан предмет предавати него у zgodним приликама на још zgodнијим примерима.

Чувствовања налазе свој најбољи израз у гласу; помоћу овога ми можемо да производимо певање. Настава у појању и певању важно је средство којим школа треба у ученику да образује чувство лепоте, а кроз озбиљно проучавање и дуго вежбање може она да нас подигне до велике вештине у томе.

У лепом читању и декламавању изјављујемо ми своје осећаје. Особито је декламавање важан наставни предмет кога треба школа својски да негује.

Воља се указује при радњи и на делу. Оно средство наше душе, које извршује посредовање и заповеди то је наше тело. Овоме је задаћа да служи унутрашњем свету извесношћу, способношћу и издржљивошћу. Познавање човечијег тела како у општности тако и у појединости спада као што већ рекосмо у ред природних наука; али вежбање нашег тела, које служи на развитак телесне снаге као и постигнуће умне владе над тим веома је нужно за даље образовање. Гимнастика је врло важан предмет у нар. школи, па ипак је довољан број баш

школских људи, који никако шњоме да се опријатеље, држећи је као комедијашку ствар. Како не негујемо гимнастику онако и седе пред нама кржљава, слаба и бледа деца, јадни подмладак народни.

Наука о Богу скупља уједно познавања и способности, усредсређује се онда, кад тежи с једне стране познавању Бога, а с друге правичности, тој највишој човечанској врлини. Уз то се свако друго знање односи као средство за постигнуће највише цели, а из тога јасно излази, од какве је преголеме важности наука вере у опште при васпитању.

По довде исказаном можемо извести који све предмети спадају у нар. наставу.

У групу идеалних предмета узима се: наука вере права и дужности грађана, настава у језику, певање и декламовање.

У групу реалних предмета спадају: рачун, геометрија, земљопис, повесница, природопис и физика.

У групу вештачких предмета спадају: цртање, краснопис и гимнастика.

Показавши укратко који предмети чине учевно градиво у нар. школи прелазимо одмах на расправу: како се ти предмети имају методички руководити.

А. Р. II. *учитељ.*

Предлог за уредбу

О СРЦ. НАР. ОСН. ШКОЛАМА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИЈИ.

(Настављено.)

В) *О настави.*

§. 45.

Настава је у основној школи бесплатна.

§. 46.

Настава траје 9 година, шест у свакидашњој и три у повторној (недељној, продужној) школи. Свакидашња школа има шест, а повторна три разреда.

§. 47.

Наставни су предмети :

а) наука хришћанска и с њоме скопчано црквено-словенско читање и појање :

б) српски језик са читањем и писањем ћирилицом,

в) рачун и геометријски облици;

г) земљопис, права и дужности грађања;

д) повесница српска и отачаствена;

ђ) природне науке са науком о чувању здравља, практичном поучком у вртарству, челарству и свиларству;

е) краснопис и цртање

ж) певање и гимнастика

з) ручни рад.

§. 48.

Поред највише школске власти, односно поред Н. Ц. Шк. Савета постоји за просветне ствари једна стална стручна анкета (одбор.)

У ту анкету бирају епарх. учитељске скупштине по једног учитеља осн. нар. школа на време целе саборске перијоде. Осим тога, природни су чланови ове анкете: референти школски, управитељи гимназија, учитељских и виших девојачких, ректори богословије и три друга стручна лица, која Н. Ц. Ш. Савет за такове позове и одреди.

Чланови ове анкете, изузимајући референте школске, имају за време саветовања дневнице од 4 фор. и путни трошак из народног, клирикалног фонда.

Ову анкету сазива и у њој председава главни школски референт или његов заменик, редовно сваке године у време великог школског одмора, а ванредну, кад год је потреба. Перовођа је овој анкети народни црквени тајник.

Ова анкета даваће мњење и предлоге српском народном-црквеном сабору за све просветне одношаје у митрополији Карловачкој. Све наредбе, што буде издавао Н. Ц. Ш. Савет, а тичу се школа и учитеља у овој митрополији, имају претходно доћи на претрес овој анкети и тек по саслушању исте, могу се као наредбе издати. Даље одобрава школске књиге и учила, одређује наставне планове за основне, више девојачке школе, учитељске и остале народне заводе, који стоје под управом и надзором наших аутономних власти.

Верозаконску наставу, књиге и учила, издаће сама с одобрењем православног архијерејског синода.

§ 49.

Настава отпочиње редовно сваке године о великој Господици а свршује се о Видову дне.

§. 50.

Настава се даје у дневној школи и у млађим разредима по 20, а у старијим по 24 сата недељно, а у повторној школи

недељно најмање три, а највише пет сати, које ће местни шк. одбор одредити.

§. 51.

На крају сваке године држе се испити. Дане испитне одређује местни учитељски збор, где га има, а где овога нема, местни школски одбор саслушавши учитеље и објављује то у општини уобичајеним начином три дана раније.

§ 52.

За школски одбор служе осим недељних и празничних дана, четвртак или дан недељног трга

Одмори о великим празницима су: о Божићу 5, о Ускрсу 8 и о Духовима 3 дана.

СЕДНИЦА ВИС. СРБ. НАРОДНОГ ШКОЛСКОГ САВЕТА

(држана у Карловцима 28. и 29. Априла 1888.)

Председавао је : Др. Ника Максимовић подпредседник. Присутни чланови : Прота Јован Борота, Др. Михаило Полит, Теофил Димић пенз. шк. надзорник, Стевен Лазић управитељ в. гимназије Карловачке Н. Љ. Вукићевић заменик гл. шк. референта и Исидор Ђирић народни тајник.

Најважнији предмет расправе било је саветовање о представци, коју ће Школски Савет да поднесе Хрватском земаљском Сабору у одбрану србских народних вероисповедних школа у краљевини Хрватској, Славонији, с позивом на досадашње представке своје и срб. нар. Школског Савета и с жељом, да се у смислу историчног права србске православне цркве у овим земљама, и према потребама црквено-народнима, србске народне школе, које су од 1874. у Троједној краљевини покомунале, поврате под управу аутономних црквено-просветних власти наших, и да им се поврати вероисповедни карактер. Исто тако да се и у развојаченој Хрватско-славонској граници србске народне вероисповедне школе за православно србско становиште заведу, и да се Срби непресиљавају уз своје вероисповедне школе још и комуналне школе издржавати. Нацрт ове представке имаће сачинити заменик гл. школског референта и кад исти готов буде, састаће се опет Школски Савет да у седници својој нацрт тај претресе и представку сабору троједне краљевине одправи.

Прочитана је окружница кр. уг. министарства просвете, у којој се налаже, да се пре свега има плата учитељима тачно издавати. Услед тога решено је да се преко епархијских школских власти позову све црквене општине, да учитељима тачно и уредно плате издају.

У смислу решења Е. Шк. Одбора темишварског и на предлог заменика главног школског референта установљен је у В. Кикинди V. и VI. разред мушке школе ; уједно је одобрено по жељи в. кикиндске црквене општине установљење једне мешовите основне школе између треће и четврте четврти у истом месту, и установљени и одобрени су паралелни трећи и че-

тврти разреди у средсредној мушкој школи. На ова три места изабрани учитељи: Љубомир Лотић, Милош Бандић и Петар Михајловић потврђени су. Избор учитељице пак због незаконитости уништен је, и наређено, да се има на ново стечај за учитељицу IV. разреда женске основне средсредне школе у В. Кикинди предузети.

У Керској школској ствари решено је, да се још 1875. године изабрани учитељ Аркадије Павловић за сталног учитеља у том месту потврди и Е. Ш. Одбор бачки позван је, да све списе односеће се на избор и одобрење истог учитеља Школ. Савету што скорије пошаље, како би се учитељу Павловићу декрет издати могао.

Решење Е. Шк. Одбора темишварског, којим се М. Ж. учитељ С. Ч. због поновљених изгрета на губитак учитељског звања у истој епархији осуђује, преиначено је тако, да исти учитељ остане у звању где је, али је осуђен на губитак једне трећине плате у корист школскога фонда, док се не буде у владању поправио : о чему ће после једне године дана Е. Шк. Одбор темишварски извештај да поднесе.

У општини Кисачкој, која је врло малена и не може да самосталног учитеља издржава, наређено је, да свештеник дужности учитељске у свакидашњој и повторној школи одправља, уз награду коју му Е. Шк. Одбор бачки за то одредио буде.

На молбу Земунске општине, да се тамошњи србски школски фонд на оснивање србске више девојачке школе у Земуну обрати, пошто је по основном писму Патријарх врховни патрон овога фонда Школског и ове школе, решено је да се та ствар одложи, до долазка Њ. Светости Патријарха.

Хрватска земаљска влада; на молбу Школ. Савета, да се вуковарској србској школи поврати њен вероисповедни карактер и одузета припомоћ од политичне општине тамошње, одговара, да је то сада немогуће учинити, пошто је већ горња школа у комуналну претворена и наредбе су издате о уређењу њеном. Решено да се за времена понови првобитни захтев Школскога Савета, како би се почетком идуће школске године вероисповедни карактер мушкој и женској основној школи Србској у Вуковару повратио.

На молбу Е. Ш. О. темишварског потврђују се избори и издају се декрети учитељима : Милану Ковинчићу у Модошу ; Платону Подградском у Дески ; и Мари Поштићевој новоизабраној учитељици у Фрањеву. Исто тако наређено је да се издаду декрети Ђири Каракашевићу учитељу у Пирошу и Анђелији Стенићевој учитељици у Ст. Паланци у бачкој епархији.

Распоред наставних предмета на лекције у средсредним и предградским народним школама Сомборским, које за вештбаоницу приправничку служе, — поднешен од управе учитељске школе Сомборске, узима се са одобрењем на знање.

Исто тако узима се на знање извештај управе учитељске школе Сомборске о испитима првога полгодишта у срб народним мушким и женским основним школама Сомборским, које за вештбаоницу служе. Е. Ш. Одбор бачком, на поднесену молбу њену у ствари Сомборске вештбаонице, доставља се накнадно у препису ради знања и управљања Наредба вис. Шк. Савета од ¹⁶/₂₈. Августа 1886. бр. 90/53. — којом се од

пошај сомборских школа у вароши према управи учитељске школе прецизно одређује.

У На предлог учитељске школе у Г. Карловцу у место Ђуре Баха, који је оставку поднео поставља се за помоћног учитеља хармонијског појања, певања и свирке на истој школи г. Фрања Фэрштек учитељ гласбеног завода у Г. Карловцу.

Издавање стипендија нових, у место оних стипендиста, који су ове године из горњокарловачке учитељске школе иступили, или решењем наставничког збора стипендије изгубили, за ову годину обуставља се.

На молбу Глише Јовановића привр. учитеља у Црвеној Цркви, дозвољава му се на основу многогодишње учитељске службе, да може испит из првог и другог приправничког разреда у србској учитељској школи положити и у случају довољног успеха, на кољцу слеђујуће за тим године к' полагању учитељског испита приступити. Милан Натарош, свршени ученик четвртог гимназијског разреда и ц. кр. војени подчастник у резерви, по молби својој, добија дозволу, да може испит из првог приправничког разреда у Сомбору приватно положити, и по том у своје време као редован ученик у други приправнички разред примљен бити.

Управни одбор сл. кр. града Сомбора, усљед извештаја државног Школ. надзорника, умољава Његову Светост, да црквеној општини Сомборској наложи, да школске дворане у средередњој школи својој према захтевима закона распрострањити, и школе, по преслушању управитеља школског са новим мапама и другим потребним училима снабдјети даде. Ова је ствар предана заменику гл. шк. референта, да је привременом црквеном одбору сомборском на извршење спроведе.

Ђорђе Бекић привр. учитељски помоћник у вишој девојачкој школи у Панчеву поднео је оставку на звању том. Оставка се с негодовањем прима, што је речени помоћник у невреме школу напустио, уједно усвојени су предлози управе школе те о подели предмета између осталих редовних и ванредних учитеља и учитељица до краја ове школске године, у које ће се време стечај на упражњену катедру отворити.

Осим ових решено је још више предмета од мање важности. **В.**

ДОМАЋЕ ВАСПИТАВАЊЕ.

(Одговор г. М. Нешковићу.)

(Продужење.)

После тога наводи г. Н. црке моје реченице о *искрености* (са стр. 42.), па вели, да се оне не слажу с оним, што сам говорио о *смерности* (на стр. 39.), и да „онда излази, да је бело и црно једно исто.“ — Па баш из *његовог* разлагања излази, да је бело и црно једно исто, јер *он* тврди, да су *смерност* и *искреност* истоветне, а ја их *разликујем* и раздвајам.

Даље, навео је неколико реченица (са стр. 129.), где се говори о кажњењу, и то из трећег одсека; па онда (са стр. 126.), где се говори о забављању, из средине првог одсека; за тим (са стр. 128.), где се такође говори о кажњењу — из другог одсека; и најпосле (са стр. 129.) где се

говори о кажњену — опет из другог одсека, — те је таким *претурањем* и *премештањем* с једне стране и *изостављањем* неких речи и реченица с друге стране — направио још једну збрку, из које он изводи то, да ја хоћу мању децу да казним, а већу децу, „у том истом случају“ (?!) да забавим, — што је сасвим *неистинито*. — Ја сам код „забављања деце“, на zgodним примерима, показао, како се дете може забавити у првој, другој, трећој и четвртој години, и од пете године па даље (стр. 126). А г. Н. навео је из свега тога *нешто*, где се говори само за трећу и четврту годину, а остало је *прећутао*. Код „кажњења деце“ казао сам, да би „нај-лепше било, кад би се могло бити са свим без кажњења“, али, ако се „већ казне морају употребити код деце, а оно бар треба гледати, да се у што мањој мери“ употребљавају. Где год је могуће, да се дете забави *легим* начином, не треба употребљавати казну, и ако је дете може бити заслужило, да се казни. Ово важи нарочито за *мању децу*, која још немају довољно искуства, нити имају сталног правца у раду и понашању, те с тога и нехотице одступају од реда. Но боље је и *строжије* казне употребљавати, него *погрешкама* детињим кроз прсте гледати и *дозвољавати* да се оне сваки дан понављају“ (стр. 128/9). — Г. Н. изоставио је целу ону тачку, где се говори о *праштану* казне мањој деци, која *нехотично* греше, и *изоставио* је последњих 8 речи, које су овде подвучене; — те на тај начин мени *подмеће*, да ја препоручујем час неупотребљавање казне, а час употребљавање казне, и кори ме речима: „Доиста јединствена логика!“ Ну, ја имам више права, да кажем њему: доиста, *јединствена кригика!*

У 3. 4. 5. 6. 7. и 8. одсеку истог чланка о кажњену (стр. 129—132), ја сам даље разложио, какве могу бити казне, почевши од прве године па даље, и кад и како могу оне да се врше. — Ну од свега тога г. Н. навео је само 3. одсек, па и то *неиотицино*, и само с том намером, да би могао неке од тих реченица поредити са другим неким реченицама, које говоре о са свим другој ствари, — јер ваљда забављање и кажњење није једно исто....

После, вели: „И још је у књизи ствари, које се својом јасном контрадикцијом одликују;“ али, вели, навешће „само још две.“ — Тако, тако, само нека се *каже* — много, а за доказе је лако... Ну да видимо и те две противоречности!

Ја сам на (стр. 10.) у почетку чланка, који говори о *ваздуху* и *чиствоћи*, казао, да без *удисања здравог ваздуха* дете не би могло живети; — а г. Н. вели, да сам то опровргао речима, којима сам на (стр. 12.) завршио исти чланак: „Где год се ваздух мало више поквари, деца то брзо осете и лако се разболе.“ Ја мислим, ко год може да разликује *оштите* тврђење од посебног, ко уме да одвоји почетак неког чланка од свршетка, ко је у стању да садржину чланка доведе у сvezу са насловом, и ко узима речи и реченице у обичном смислу, како се говоре, — да ће схватити оне реченице онако, као и ја, т. ј. да човек не може живети без *ваздуха*, и да покварен ваздух *шкоди*, и то деци више него обраслима.

И тако, ја не видим, да ту има тако „јасне контрадикције,“ какву жели и тражи г. Н.

Другу, исто тако „јасну контрадикцију“ налази г. Н. у том, што ја, на (стр. 59) велим, да се „о облику и тежини *животиње* не може до осн. школе с успехом говорити“, а на (стр. 66.) кажем, да може бити опажања *облика минерала* — чулима *вида и ишања*. Он то тумачи овако: „Ово значи: о облику *животиња* се не може, а о облику *минерала* се може пре основне школе с *успехом* говорити. По том мора бити да је облик *грумена соли*, *парче камена* и др. *правилнији* од облика *коња*, *псета* итд.“ — Али ја нисам казао, да се о облику *минерала* може с *успехом* — *говорити*, него сам казао, да дете може при *посматрању* неког *минерала*: *гледати*, *слушати*, *мирисати*, *кушати*, *ишати* итд., и да тако може *задобити осећаје*: боје, облика, величине, звука, мириса укуса, додира, тежине, топлоте (види 3. одсек дотичног чланка на стр. 66/7.), — а то *није немогућно*. Тако исто ја нисам говорио ни о *правилности* облика ни „коња“, ни „псета“, па ни *минерала*. Па где је ту онда „сакривена нека *загонетка*“? Код мене за цело није; али има извесно нека *загонетка у критици* г. Нешковића.

Најпосле вели: „Сад доста о том — можда је и ово сувише.“ Али ипак не може срцу одолети, него мора и он да „устане... против злоупотреба, што се деца *силом* упућују, да више раде десном него левом руком.“ — Ја сам на стр. 22. казао овако: „Кад се дете држи на рукама, треба пазити, да се *не држи свагда само на једној руци*, него *редом на једној и другој*, и то више на десној руци, да би дете десну руку могло слободније кретати и да би се навикло, да ради више десном него левом руком.“ А г. Н. је изоставио *све овде подвучене речи*; па, пошто је са (стр. 75.) где се говори о познавању *праваца* (шта је доле и горе, десно и лево, напред и натраг), извадио и додао једну сличну реченицу, — наводи из неког немачког часописа неку „*молбу леве руке будућим васпитачима*“, и додаје сам са своје стране *дирљиву молбу*, управљену на „*мека срца*“ „*матера српских*“ у корист леве руке, која им се тако *лепо*, *убедљиво* и *искрено моли*“! Да није *смешно*, било би одиста жалосно....

Ја *нигде* нисам казао, да не *треба радити* левом руком. А дотична реченица на (стр. 75). (Тако се дете навикне, да све ради десном руком), односи се на претходне *побројане случајеве*, т. ј. да дете држи *кашику* у десној руци, и да при *руковању* *пружа десну руку* (а доцније, да се *крсти десном руком*, да *пише десном руком* итд.), и само у *тој свези* има та реченица *онај змисао*, који сам јој ја дао. — Али г. Н. неће да зна за то, он се ухвати за *једну једину речцу* („*све*“), те онда *чуда почини*. У осталом, ја остављам *њему*, да он учи своју децу, да се *крсте и левом* и десном руком (али онда и *слова да окрене* и на леву страну), да *цртају и свирају на виолини* и са левом и десном руком (ако он т. ј. не презире уметност, — јер се нешто буни против *естетичког васпитавања*) итд. а ја *богме* моју децу учим, да држе *кашику* у десној руци, да се *рукују десном руком*, да се *крсте*, да *пишу*, *цртају*, *свирају* — десном руком; али им *опет* и не *везујем леву руку*, као што би на тај начин хтео да експериментује неки наш коментатор *Дарвинове науке* о развоју, који се *прославио* и као *критичар*, и на кога као да се *угледа* у том г. Н.

Ето, како стоје „недоследности и контрадикције“, које је пронашао г. Н. Из свега се види, да се г. Н., како ми се чини, налази сам са собом у некој противуречности.

(Свршиће се.)

ЛАЗАР ИЛИЈЕВИЋ,
србски народни учитељ.

(Живот, смрт и погреб чаковачког учит. Илијевића.)

Да би се могло увидити, шта вреди добар, вредан и савестан учитељ у једној општини и шта је томе последица; то ћу покушати да опишем живот и погреб скоро преминулог младог Чаковачког учитеља.

Лазар Илијевић родио се у Црепаји 1855. год. па пошто је V. разр. реал. школе у Панчеву свршио, послушавши мој брацки и пријатељски савет, ода се на тежак али и најплеменитији учитељски рад. Свршив учитељски течај у Сомбору буде по препоруци управ. учитељ. школе госп. Н. Ђ. Вукићевића у Чакову не само једногласно за учитеља изабрат, него шта више дођоше и неки одлични чланови исте општине чак у Црепају и умолише брата Лазу, да се мане Карлова, где је у исто доба био опет изабрат, него да се прими Чакова, које напослетку и буде где је 9 год. као учитељ служио све до своје смрти. У какав је тамо био, нисам с њиме живио у Чакову, да би могао сâм рећи о њему и свету изнети, него сам на дан погребâ његовог имао прилике чути од неколико најугледнијих тамошњих грађана о Лази ово: да је живио Лаза Илијевић за свети позив свој, да је био савестан у вршењу свију својих дужности и у школи и ван ове; да се очински старао за њему поверене ученике, једном речју да се осећао сретним у учитељском раду. Даље слушао сам са уживањем као његов верни друг, да је и изван школе био народу своме од велике користи, да је био врло уљудан према свакоме Србину и неррбину, да му је живот служио и народу и деци као образац ваљаног моралног владања и врло лепог понашања, да је особито лепо живио са својом општином и родитељима дечијим а поглавито, да је радо виђен био у друштву изображених и отмених грађана Чаковачких. Даље чуо сам а и сâм сам знао, да је био врло родољубив и да је употребио сваку дану прилику да ради у корист општега добра. При оснивању читаонице и певачког друштва, чији је и тајник био, радио је и саветом и делом док се није сировело. Био је увек међу првима да се приређују народне светковине, беседе и јавна предавања и једном речју онакав, какав само ваљан учитељ треба да буде. Када сам ово све слушао, радовао сам се, што нам је Лаза такав био, али сам уједно и плакао што Срби таког раденика, таког узор учитеља изгубише. Да је ово пак све истина била,

служи ми као доказ и говор тамошњег честитог шк. управитеља г. Каменка Мича при погребу Лазином на школском прагу држан пред више од хиљаду ожалошћених поштоватеља Лазиних, који дођоше, да последњу почаст учине добром учитељу свом.

Лазар Илијевић је био потпуно здрав човек, и у петак у вече $11/23$. Марта растане се са друговима и пријатељима с којима се редовно са-стајао на разговор, у $1/2$ 10 сати у вече. У суботу око 6 сати устане и пошто га је млада супруга му нудила, да се мало одмори, јер је држала, да није могао спавати те ноћи добро због плача малог му мозимчета, по-слуша јој савет и на једанпут га удари капља и после 1 минута Лазар није био више међу живима. Сутра дан у недељу $13/25$. Марта био му погроб у 2 сата по подне, где се искупило и старо и младо и Срби и Романи, Мађари и Немци, дакле сви грађани Чаковачки, и држим да нећу погрешити ако кажем на броју до хиљаду душа осим нас 7 који из Цре-паје на ову тужну свечаност дођосмо. При опелу је чинодјествовао та-мошњи свештеник г. Ђурић, а певачко друштво је са својим вештим ли-ковођем појало врло складно. Више венаца положише на одар, од којих је најлепши од певачког друштва био. У школском дворишту на прагу школе држао је говор тамошњи управитељ г. Каменко Мича, где је спи-сао и јасно претставио живот и сав рад милога покојника са тако тро-нутим гласом, да је морао више престајати од плача и јецања слушатеља. По свршеном тужном говору носило се мртво тело преко пијаце у храм Божији, где је опело обављено. Други говор у цркви после св. евангелија држао сам ја, где сам нагласио, шта у Лази изгуби Чаково, шта народ а шта родбина и ожалошћена породица итд.

Осим певачког друштва при спроводу свирала је ондашња банда жалосне песме, која се измолила, да то из поштовања према покојнику и према учитељу бар учини. Заставу црну, која се носила пред певачким друштвом, положише у мрачни гроб са Лазом. Дакле погреб је био такав, како само наши најзаслуженији људи дочекати могу.

Нећу и не могу да пропустим оно што је од господe Чаковчана за-ишта врло лепо и хвале достојно, а то је што су као што чујем узевши у обзир стање Лазине удовице и двоје малих сирочади — сав трошак око тако сјајног погребца на се узели; па ако је дакле тако, хвала вам господо и пред Богом и пред људма, јер и по томе видимо, да сте достојни зем-љаци великог учитеља србског Доситеја Обрадовића, и по томе видимо да сте свог учитеља Лазу искрено љубили и поштовали.

И сада, када ове ретке пишем, обузима ме за таким другом плач, те не могу даље, за то и велим: „Бог му дао мира и покоја онде, где су и ос-тале рајске душе, и био му вечан спомен међу нама, нека му је слава!“

У Црепаји $19/31$. Марта 1888.

Љубомир Ђурић, учитељ.

КОНФЕРЕНЦИЈА

држана код високе кр. хрв. слав. далм. вемаљске владе 5/17. Марта о. г. поводом „Меморандума Србаца посланика на сабору троједне краљевине.“

Овој конференцији председавао је пресветли г. др. Стеван Сисевић, кр. оделни предстојник за богоштовље и наставу. Од стране в. владе беху

присутни још г. Ранко ил. Јурковић, кр. оделни саветник и г. г. Јосип Стипетић и Антон Дувај кр. земаљски школски надзорници. Српски клуб заступаху г. др. Васа Ђурђевић, председник истог клуба и подпредседник сабора троједне краљевине, г. г. посланици прото Петар Мандић, тајник српског клуба и прото А. Мејић. Услед посебног позива кр. зем. владе присуствоваху истој конференцији као вештаци г. Петар Радуловић, управитељ српске учитељске школе у Карловцу, г. Сава Диклић, управитељ грађанске школе у Глину и г. Владимир Красић, учитељ вежбаонице српске учит. школу у Карловцу. — Конференцију отворио је пресветли г. др. Сневец, кратким али прелепим говором, захваљујући се свима члановима, који се позиву в. владе одазвали и упозоравајући их на важност предмета, који ће се овом приликом претресати. Кр. зем. шк. надзорник као извештач в. владе, г. Стипетић, читао је тачку по тачку „меморандума српског клуба“, те се о свакој тачки повео посебни разговор и договор. Г. др. Васа Ђурђевић, који је у овој конференцији водио прву и главну реч, како објективним разлозима својим тако и прелепим тумачењем разлога својих, највише је допринео, да се в. влада изјавила споразумном са „меморандумом клуба српског.“

После свршеног договара сви Срби чланови конференције представили се преузвишеном Бану.

— р. —

Минист. извештај о стању школа у Угарској 1885|6. г.

(Из „Néptanítók Lapja“ прибележио М. БАНДИЋ.)

(Свршетак.)

II. Средње школе.

Средњих школа било је свега 178 и то 150 гимназија и 28 реалних школа. Између гимназија било је 88 са осам разреда, 39 гимназија са четири разр. 17 гимн. са 6 разреда, и 6 гимназија са неодређеним бројем разреда. Између реалних школа било је 21 подпуна, 5 са четири разреда, и две са неодређеним бројем разреда.

У 122 средње школе био је наставни језик мађарски, у 33 школе учио се мађарски језик као главни школски предмет, у 7 школа учио се се мађ. језик као помоћни наст. језик, а у 11 средњих школа у којима је наставни језик српски, хрватски и др. учио се мађарски језик као обавезан предмет.

Број ученика је 42,120 за 612 више него прошле године. У гимназијама нарастао је број ученика за 0.63% а у реалкама за 6.49%. — Пре свршетка школске године изостало је од сваке 1000 ученика 71; из I. разреда од хиљаде изостало је 106 ученика, а из других разреда од хиљаде само 59 ученика. Највише изостају из I. V. и VII. разр. Више изостају из реалних школа него из гимназија.

По матерњем језику од ученика средњих школа било је: 71.3% мађара, 15.5% немаца, 6% романа, 4.3% словака, 1.8% србо-хрвата, 0.5% талијана, 0.3% рушњака и 0.4% других језика. По народностном броју становништва од 100,000 мађара било је у овим школама 452 ученика, од толико немаца било је 341, од толико србо-хрвата било је 121, од толико романа било је 101, од словака 94, од рушњака 34 ученика. Од броја ученика средњих школа 96.4% говорило је мађарски.

По вери ученика од 100,000 становника римокатолика било је 274,

од толико грко-католика било је 110, од толико ист. православних било је 104, од толико реформатске вере било је 260, од унитарске вере 506, од израиљћана било је 1240 ученика. Чивути највише посећују ове школе.

За испит зрелости пријавило се у гимназијама 2278 ученика, у реалкама 222 ученика. Писмени испит положило је у гимназијама 93·6% у реалкама 96·8%. Усмени испит положило је у гимназијама 75·7%, у реалкама 84·2%.

Број наставника у средњим школама је 2903 и то 2366 у гимназијама и 537 у реалкама. Од наставника 76·3% имало је дипломе. Мање је наставника са дипломама у гимназијама него у реалкама. Од наставника 92·3% подпуно су знали мађарски, 5·2% мало а 2·4% нису знали мађарски.

На издржавање средњих школа потрошено је 4 милијона 72,450 фор. Од ове своте 16·5% издала је држава.

Из (Néptanítók lapja.)

М. Вандић.

Дописси.

Село Крушедо 21. Марта 1888.

Јављам Вам, врлопоштовани госп. Уреднице жалосну вест, да смо данас предали матери земљи мртво тело, негдање Ваше ученице, а бивше Приједорске учитељице, Јелене Шикопаријине рођ. Трифуновићеве.

Врла покојница родила се у Руми, а умрла је после кратког ал' тешког боловања у цвету своје младости, 22 години. Пошто је свршила у Новом Саду вишу дев. школу, ступила је у сомборски учит. завод у намери, да сеобрази за срп. нар. учитељицу. Ту је неуморно и ревно прибављала себи корисна знања, како би као потпуно изображена учитељица ступила у народ свој.

Њен наставнички рад отпочет је у Босни, и то у варошици Приједору. Био то рад сваке хвале достојан и она га је све то већма усавршавала.

Ал' кобна болест, која не пита ни за шта, прекиде јој ту племениту намеру, и одагна је одонуд у дивну Фрушку-гору, у село Крушедо, где јој муж учитељ беше добио учитељско место. И она се пресели у нади да ће јој се поремећено здравље планинским здравим ваздухом поправити — а ни слугила није, да ће је ту кобна смрт изтргнути из наручја доброга мужа, те је тако раставити од два мала детета своја, од два одојчета.

На укупу њену беше се много света, а особито из околних места искупило, а у свачијем оку могла се је видити сузица тешке жалости. При погребу чинодјејствоваху, осим местнога пароха и пречасна госнода, на име: Мирон Николић наместник манастира Крушедола и Милан Попадић парох Марадички. И околних учитеља беше приличан број, тако ту беше госпођица М. Јовановићева учитељица шатриначка, К. Милин учитељ гр-гетешки, Л. Богдановић прв. крушедолски, Ант. Потуричић и Ан. Милан Марин учитељи Марадички.

Тужним срцем отпратисмо милу покојницу у храм Божији, где је учитељ марадички А. Марин слово држао, жалећи за покојницом као за некадањом другарицом својом и узносећи је као бившу врлу српску учитељицу, — па за тим предаосмо је матери земљици.

Приједорчани сигурно ће се дуго сећати своје негдање врсне учитељице, као што ће и Крушедолцима дуго на срцу лежати — за кратко време упозната њена смерна, побожна душа, добро и честито срце.

А ми са своје стране пожелимо упокојеној и млађаној учитељици рајско насеље и вечни покој!

А. М.—дд.

НОВЕ КЊИГЕ.

Уредник овога Листа достављене су следеће књиге и листови на приказ:

„*Pedagogija I. dio Jugoslavlje*“ sastavio Stjepan Basariček učitelj kr. učiteljske škole u Zagrebu: Treće posve preradjeno izdanje. Zagreb, naklada hrv. ped. književnog zbora. 1888. Ciena 1 for. a. vr.

Прва читанка за ученике глумо-немих завода израдио Радивој Попошовић учитељ глумо-немих. У Новом Саду. Парна штампарија М. Димитријевића 1888. Цена 30 новчића. Ова је читанка издана о трошку родољубиве задруге госпођа митровачких и прво је ове врсте дело на србском језику прерађено према најбољим страним изворима. — Свака школа србска и сви учитељи треба да ово дело набаве.

„*Илустрована Историја српскога народа*“ од најстаријих времена до проглашења нове краљевине, за народ и школу са 120 слика и једном картом балканског полуострва. Издао Коста Мандровић. У Бечу 1885. Цена 3 фор за школе и учитеље који хоће ову књигу као премије да употребе цена је 1 фор. 50 новч. Свака србска школа и свака србска породица треба да ову књигу набави.

„*Живот и обичаји Срба граничара*“ сакупио Никола Беговић. У Загребу, тискарски завод „Народних новина“ 1887. Цена је књиге за уписнике 80 новчића, а иначе 1 фор. а. вр. па се разашље у крстоплету препоручено са надоплатком поштарине од 20 новчића. Новци се шаљу унапред поштанском упутницом иначе се књиге у натов шаљу. Добити се могу код сачиниатеља у Горњему Карловцу.

„*Баче*“, лист за децу излази у Нишу један пут у месецу са сликама. Цена је на годину 1 динар и 60 пара. Уредник Пет. Никетић. Изашао је до сада бр. 1 и 2.

„*Новеле Адолфа Дијасињскога*“ с пољског превео Рајко. Издање срп. књижаре и штампарије браће М. Поповића у Н. Саду 1888. Цена 60 новч.

„*Војнички живот*“ слике и прилике написао Едмондо де Амичис. С талијанског превео Дан. А. Живаљевић. Издање браће М. Поповића у Н. Саду 1888. Цена 50 новч.

„*Из Црне Горе и приморја*“ приповетке Симе Матавуље. Издање књижаре браће М. Поповића у Н. Саду 1888. Цена 65 нов.

„*Селу и прелу*“ слике и прилике из српскога живота написао П. Адамовић. Издање књижаре М. Поповића у Н. Саду 1888. Цена 60 новч.

„*Оно ће јарко сунце приказати*.“ Истинити догађај написао Ив. Павловић (Јабланић), с преводом Шамисове песме у стиховима. Прва тисућа. Београд у кр. срп. државној штампарији. Цена 1 динар. Наручбине прима књижара В. Валожића у Београду и друге.

„*Бурђев дан*.“ Музикалија за гласовир од Хуга Доубека коровође српског Новосадског читаоничког певачког друштва. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новом Саду 1888. Цена 40 новч.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампарија Ф. Витермана у Сомбору.